

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, професора Беніцького Андрія Сергійовича на дисертацію Джелілової Мер'єм Алієвни «Запобігання організованим злочинності в Одеському регіоні України», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що істотного значення набуває поглиблене дослідження причин та умов утворення та функціонування організованих форм злочинної діяльності, які найбільш розповсюджені та мають відповідні регіональні особливості в прикордонних областях Півдня України, а також визначення специфіки кримінологічної характеристики осіб, які є учасниками таких організованих формувань. Для Одеської, Миколаївської та Херсонської областей України є загроза від розповсюдження транскордонної організованої злочинності, розширенням її географії та скоєння нових злочинів.

Саме розробка заходів організованим формам злочинної діяльності, особливо та, що посягає на основи національної безпеки України визнається одним з пріоритетних завдань національної кримінально-правової політики. Особливу важливість набуває застосування загально-соціальних та спеціально-соціальних заходів запобігання організованим злочинності у прикордонних регіонах Півдня України, визначення основних напрямків удосконалення заходів протидії злочинності у зазначених регіонах з метою забезпечення відносно стабільної криміногенної обстановки в Одеській, Миколаївській та Херсонській областях України. Ця проблема незмінно актуальна, і не випадково у країнах ЄС в інтересах суспільства підвищена увага приділяється заходам, спрямованим на протидію транскордонній організованій злочинній діяльності.

Удосконалення системи профілактики запобігання та протидії злочинності, підвищення рівня життя населення, підтримка місцевих органів самоврядування є невід'ємною складовою стратегічного курсу України на інтеграцію до Європейського Союзу. Тому робота, обрана М.А. Джеліловою, присвячена запобігання організованим злочинності у прикордонних регіонах Півдня України, є актуальною, а звернення до неї – своєчасним.

Окремі аспекти феномену запобігання організованим злочинності були відображені в працях, присвячених протидії злочинності, таких авторів, як: С.В. Албул, А.М. Бабенко, В.С. Батиргарєєва, В.М. Бесчастний, А.Б. Блага, В.І. Борисов, В.В. Голіна, Б.М. Головкін, О.А. Гритенко, С.Ф. Денисов, Т.А. Денисова, О.М. Джужа, В.М. Дрьомін та інших.

Як доводить авторка, дослідження запобігання злочинності у прикордонних регіонах Півдня України до цього часу в Україні не здійснювалося.

У роботі чітко простежується зв'язок з науковими програмами, планами та темами. Відзначаючи актуальність теми, слід підкреслити, що обраний напрям дослідження є складовою частиною наукових розробок кафедри кримінального права та кримінології Одеського державного університету внутрішніх справ «Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі заходи запобігання злочинності» (державний

реєстраційний номер № 012U002156). Тему дисертації затверджено Вченою радою Одеського державного університету внутрішніх справ 30 жовтня 2020 р. (протокол № 3).

Дисертаційне дослідження виконане у межах науково-дослідних робіт Одеського державного університету внутрішніх справ «Пріоритетні напрямки розвитку реформування правоохоронних органів в умовах розгортання демократичних процесів у державі» (державний реєстраційний номер №0116U006773).

Дисертацію виконано відповідно до положень Стратегії боротьби з організованою злочинністю (розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 р. № 1126-р); пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності. Робота відповідає тематиці пріоритетних наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (наказ МВС України від 11 червня 2020 р. № 454).

Не викликають заперечень ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Результати дисертаційного дослідження М.А. Желілової є достатньо обґрунтованими, адже в роботі, яка рецензується, комплексно досліджується широкий спектр проблем, пов'язаних із запобіганням організованій злочинності у прикордонному регіоні Півдня України, а саме в Одеській області.

Слушною є сформульована авторкою мета дисертаційного дослідження, а саме: комплексне дослідження кримінологічного феномену організованої злочинності, членів організованих груп та злочинних організацій, встановлення основних детермінант та розробка науково обґрунтованих рекомендацій щодо запобігання організованій злочинності в Одеській області.

Належну увагу слід надати основним завданням, які дисертантка поставила для досягнення зазначеної мети: визначити стан наукового розроблення проблеми організованої злочинності на регіональному рівні; охарактеризувати організовану злочинність в Одеському регіоні України як історичне та соціально-правове явище; надати кількісні та якісні показники організованої злочинності в Одеському регіоні України; виявити кримінологічні властивості членів організованих груп та злочинних організацій в Одеському регіоні України; визначити особливості детермінації організованої злочинності в Одеському регіоні України; сформулювати теоретичні засади загально-соціального та спеціально-кримінологічного запобігання організованій злочинності в Одеському регіоні України та ін.

Дисертанткою чітко визначено об'єкт та предмет дослідження. Використано різноманітні методи наукового пізнання, зокрема: історико-правовий, формальнологічний, логіко-нормативний, статистичний, порівняльно-правовий (компаративістський) тощо, якими досягнуто достатньо високий рівень обґрунтованості положень та висновків наукової роботи.

Заслуговують на увагу представлені в даній роботі емпіричні матеріали, а саме – дані кримінально-правової статистики Національної поліції України та Офісу Генерального прокурора про стан та структуру організованої

злочинності та злочинців в Україні; дані судової статистики за 2017-2023 рр. щодо розгляду судами України кримінальних справ; офіційні статистичні дані про основні показники, які характеризують економічні, соціальні, демографічні процеси; результати вивчення 150 вироків за скоєння кримінальних правопорушень, пов'язаних із злочинною діяльністю в Одеській, Миколаївській та Херсонській областях у 2017-2023 рр.; матеріали анкетування та опитування фахівців та експертів у правовій галузі, які мають досвід у запобіганні організованій злочинності та ін. Кількість вивчених матеріалів дає підставу для репрезентативних висновків.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що дисертація Джелілової Мер'єм Алієвни на тему: «Запобігання організованій злочинності в Одеському регіоні України» присвячена комплексному дослідженню феномену організованої злочинності в Одеському регіоні, її кримінологічній характеристиці, детермінації та пропонується система заходів запобігання організованій злочинності.

Положення та висновки, заявлені дисертанткою як нові в теоретичному плані й важливі для юридичної практики, переважно більшістю дійсно є такими. Дисертація, що рецензується, – це, за сутністю, перше в Україні комплексне монографічне дослідження, у якому всебічно науково осмислені проблеми запобігання організованій злочинності у прикордонних регіонах Півдня України.

Роботу здійснено на основі зарубіжного й міжнародного досвіду протидії транскордонної злочинності, статистичних даних про поширеність злочинів у прикордонних регіонах України. У дисертації наведено результати узагальнення судової та слідчої практики застосування кримінального законодавства у справах про злочини, притаманні саме прикордонному регіону півдня України (Одеській, Миколаївській та Херсонській областям).

У ході дослідження надано характеристику організованої злочинності в Одеському регіоні України в якості об'єкта кримінологічного аналізу в умовах війни, що проявляється у негативних змінах кількісно-якісних показників цих кримінальних правопорушень, а саме у негативній їх динаміці, збільшенні ступеня суспільної небезпеки діянь, домінуванню організованих форм протиправних дій у більшості видах протиправної діяльності; виявлено особливості кримінологічної характеристики осіб, які вчиняють злочини, що відносяться до категорії організованої злочинності; доведено, що організована злочинність в Одеському регіоні України є результатом складної взаємодії цілої групи факторів, подій, процесів і явищ, які відбуваються у державних і суспільних сферах та ін.

Авторка переконливо обґрунтувала теоретичну можливість і практичну доцільність використання нових форм організації взаємодії національних та зарубіжних інституцій у сфері профілактики та запобігання розвитку транскордонної організованої злочинності.

Наукові положення дисертаційного дослідження М.А. Джелілової містять елементи новизни і, без сумніву, є певним внеском у кримінально-правову та кримінологічну доктрину.

Оцінка структури та змісту дисертації, її завершеності в цілому. Структура і зміст дисертаційного дослідження Джелілової Мер'єм Алієвни на тему: «Запобігання організованій злочинності в Одеському регіоні України» є логічно побудованими, зумовленими поставленою метою та завданнями дослідження, його об'єктом і предметом, відповідають логіці наукового пошуку. Дисертація М.А. Джелілової композиційно складається з анотації, вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (392 найменувань) та додатків.

У розділі 1 «Кримінологічне пізнання запобігання організованій злочинності в Одеському регіоні» автором здійснено ретроспективний аналіз сучасного стану дослідження проблем запобігання організованій злочинності; розглянуто нормативно-правові основи запобігання організованій злочинності; проаналізовано організовану злочинність в Одеському регіоні як історичне та соціально-правове явище та ін.

У розділі 2 «Кримінологічна характеристика організованої злочинності в Одеському регіоні» розглянуто кількісні та якісні показники організованої злочинності, надана кримінологічна характеристика членів організованих груп та злочинних організацій, визначено особливості детермінації організованої злочинності в Одеському регіоні України та ін.

У розділі 3 «Кримінологічні засади запобігання організованій злочинності в Одеському регіоні» досліджено загальносоціальні та спеціально-кримінологічні заходи запобігання організованій злочинності в Одеському регіоні України; проаналізовано зарубіжний досвід аналізу та запобігання організованій злочинності у регіоні; визначено шляхи вдосконалення правових засад діяльності поліції щодо запобігання організованій злочинності в Одеському регіоні України

Висновки здобувачки стосовно значущості її праці для науки і практики видаються слушними. Теоретичне та практичне значення дисертаційного дослідження визначається можливістю використання розроблених дисертанткою положень, пропозицій та рекомендацій у подальших наукових розробках теоретичних і прикладних тем кримінологічної науки, пов'язаних із проблематикою запобігання організованої регіональної злочинності в Одеській, Миколаївській та Херсонській областях.

Зміст дисертаційної роботи свідчить про те, що його авторкою була вивчена значна за обсягом загальнотеоретична та спеціальна література за темою дослідження, у тому числі законодавство та праці вчених інших країн, а також про вміння дисертантки критично аналізувати положення використаних джерел.

Здобувачка вміє структуровано викладати та аналізувати теоретичний і законодавчий матеріал, формулювати виважені висновки та пропозиції. Робота написана хорошою літературною мовою та добре сприймається.

Про повноту викладення наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, свідчить та обставина, що результати дисертаційного дослідження відображені у 8 наукових працях здобувачки, три з яких – це статті у наукових фахових виданнях України.

Результати дисертації пройшли належну апробацію, оскільки основні її положення висвітлені авторкою в п'яти тезах доповідей на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Оцінюючи рівень дисертаційної роботи позитивно, слід зауважити, що вона не позбавлена дискусійних положень та пропозицій.

1. В роботі автор здійснив дослідження рівня організованої злочинності у прикордонних регіонах Причорномор'я материкової України, а саме в Одеській, Миколаївській та Херсонській областях за період 2017–2023 рр. Аналізуючи криміногенну обстановку на Одещині, Миколаївщині та Херсонщині, авторка цілком справедливо проводить співвідношення рівня злочинності в цих областях.

Проте, в роботі не була проаналізована діяльність організованих форм злочинної діяльності у Запорозькій та Донецькій областях, які є прикордонними регіонами Північного Приазов'я України. Авторці доцільно було б провести порівняння особливостей структури та видів злочинів, які притаманні організованим формам злочинної діяльності, а також характеристики злочинців – учасників організованих груп та злочинних організацій, які характерні з одного боку прикордонним регіонам Північного Причорномор'я, а з іншого – прикордонним регіонам Північного Приазов'я.

2. В роботі авторка стверджує, що «війна з Туреччиною у XVIII столітті завершилася Ясським мирним договором 1791 року, після чого й почався період заселення та господарського освоєння звільненого краю» (стор. 126). Проте дане судження є спірним, оскільки, за повідомленням В. Григоровича, в «Очаківській області» було чотири міста й 150 селищ, здебільшого татарських¹. Татарське й турецьке населення, яке мало в цій місцевості оселі, під час і після російсько-турецької війни 1787–1792 рр. було вимушено покинути свої житла. Більшість їхніх осель була зруйнована під час війни. Тому навряд чи можливо казати про те, що було «звільнення краю», оскільки від такого «звільнення» постраждало населення Османської імперії.

3. Підтримую висновок дослідниці про те, що історично організована злочинність є глобальною проблемою, яка впливає не лише на криміногенну обстановку в державі, а й на соціально-економічні складові суспільства в цілому. Одеська область історично сформувалась як специфічний центр з високими показниками організованої злочинності, для якої характерен високий рівень злочинів, притаманних прикордонному регіону, зокрема, контрабанда, торгівля людьми, незаконний обіг наркотиків та зброї, незаконне перетинання державного кордону України та ін.

Авторці доцільно було б у своїй роботі сформулювати пропозиції щодо удосконалення кримінально-правових норм, які передбачають відповідальність за кримінальні правопорушення, які найбільш розповсюджені та характерні для прикордонних регіонів, а саме ст.ст. 149, 201–201-3, 255, 258-6, 305, 332–333 КК України та ін.

---

¹ Записка о пособиях к изучению южно-русской земли, находящихся в Военно-ученом архиве глав. штаба / составил В. Григорович и приложил карту землю Уз или Эдисана 1791 года. Одесса, 1876. С. 17.

Висловлені зауваження є в основному дискусійними та не впливають на загальний високий науковий рівень дисертаційного дослідження, виконаного М.А. Желіловою, не піддають сумніву основні наукові результати, отримані авторкою.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам. Грунтуючись на викладеному, вважаю, що дисертаційне дослідження Желілової Мер'єм Алієвни на тему: «Запобігання організований злочинності в Одеському регіоні України», подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», є завершеним монографічним дослідженням, яке виконане на належному рівні та відповідає вимогам, що пред'являються до подібного роду робіт. Тема дисертації є актуальною, сформульовані автором висновки та рекомендації є достатньо аргументованими, характеризуються науковою новизною та мають значення не лише для адміністративно-правової науки, але й для правозастосовної практики. У роботі наявні посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримано вимоги норм законодавства про авторське право; надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

Зокрема, рецензентом у дисертації та наукових публікаціях здобувача не виявлено академічного плагіату, самоплагіату, фальсифікації та фабрикації. Викладені у дисертаційному дослідженні Желілової М.А. рекомендації та конкретні пропозиції з удосконалення окремих суперечностей, нечіткостей відповідних правових визначень адміністративного законодавства у сфері протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів є теоретично обґрунтованими та аргументованими, хоча і не позбавлені дискусійності.

Висновки та рекомендації, отримані у процесі дослідження, мають важливе практичне і теоретичне значення для адміністративної діяльності поліції. Основні положення дисертаційного дослідження з належним ступенем повноти були відображені у наукових статтях, підготовлених та опублікованих авторкою дисертації. Їх кількість і якість відповідає вимогам щодо публікацій, зарахованих за темою дисертації. Таким чином, дисертація представлена Желіловою М.А. є самостійним завершеним науковим дослідженням, в якому отриманні нові науково обґрунтовані результати, спрямовані на вирішення наукового завдання, тому ця робота має істотне значення для розвитку вітчизняної адміністративно-правової науки та правозастосування.

У підсумку варто зазначити, що дисертаційне дослідження Желілової Мер'єм Алієвни на тему: «Запобігання організований злочинності в Одеському регіоні України» на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищого ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року (зі змінами і доповненнями, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 03

квітня 2019 року № 283), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року (зі змінами, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 21 березня 2022 року № 341), Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40, а її автор – Желілова Мер'єм Алієвна – на основі публічного захисту заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

РЕЦЕНЗЕНТ:

Професор кафедри професійних та спеціальних дисциплін
Херсонського факультету
Одеського державного університету
внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, професор

Андрій БЕНІЦЬКИЙ